

сюжету, музики та ін.). Це впливає не тільки на розвиток інтересу до читання, а й на формування свідомості дитини загалом. Також слід зазначити, що завдяки інтерактивним книгам формуються риси тієї особистості, яка буде адаптованою до умов інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк М. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися. URL: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoju-mozhe-buty-suchasna-osvita/>
2. Білоусова Л.І. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*. 2016. Вип. 1 (7). С. 39–47.
3. Гончарова Н.О. Візуалізація навчальної інформації через використання технології доповненої реальності. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2019 року / М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ: нац. ун-т культури і мистецтв. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2019. 234 с.
4. Інтерактивна дитяча книга в Україні становлення та перспективи [Електронний ресурс]. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

Василина КУЦИК
(Дрогобич, Україна)

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В умовах Нової української школи особливої актуальності набуває проблема опанування молодшими школярами української мови як засобу спілкування – такої з форм людської взаємодії, за допомогою якої індивіди духовно впливають один на одного під час передачі культурних надбань і обміну досвідом (О. Даниленко, Я. Радевич-Винницький, Т. Чмут та ін.).

З питаннями формування необхідних для спілкування комунікативних умінь і навичок нерозривно пов'язана проблема комунікативної культури, що є важливим компонентом процесу становлення особистості, бо її несформованість вважають прямим свідченням бездуховності індивіда. Ще мудрий Езоп довів, що наше слово – це і найкраще, і найгірше, що в нас є.

Теоретичний і практичний внесок у розроблення проблем спілкування та його культури внесли відомі наші психологи й педагоги, зокрема Г.С. Костюк і В.О. Сухомлинський. Питання культури спілкування сьогодні досліджують О.Б. Добрович, Я.К. Радевич-Винницький, Т.К. Чмут, Т.О. Чубукова та ін. Праці С.К. Богдан, В.І. Кононенко, О.М. Миронюк, Н.П. Плющ, М.Г. Стельмаховича присвячені питанням мовленнєвого етикету як важливого складника культури спілкування. Особливу зацікавленість виявляють учені до питань культури невербальної комунікації (О.М. Корніяк). Розуміння вагомості комунікативних умінь і навичок засвідчують і підручники з української мови, створені для НУШ. Так, у підручниках М. Заха-

рійчук «Українська мова», зокрема для 4 класу, систематичною є рубрика «Спілкуймося красно», а в підручниках за загальною редакцією академіка М. Вашуленка – «Хвилина спілкування».

Комунікативна культура, або культура спілкування, – це вміння встановлювати зворотний зв'язок, відгукуватися на думки, почуття, турботи й проблеми іншої людини [1, 12]. Вона є категорією вселюдською, бо жодне з суспільств не обходиться без мовленнєвої взаємодії між його членами, а отже, і без правил та норм, які цю взаємодію регламентують. Протягом тисячоліть людство не тільки виробляло численні системи комунікативних кодів, а й певну конвенційність (домовленість) про норми спілкування. Культура спілкування – категорія також етнокультурна, бо кожен народ має свої правила спілкування, детерміновані різними чинниками – рівнем соціально-економічного розвитку суспільства, мораллю, його зовнішньополітичними цілями, звичаями, традиціями, обрядами, культурами. Становлення цих правил, а відтак і норм як регуляторів комунікативної поведінки – справа не одного дня й не одного покоління. Відомий український мовознавець І половини ХХ століття В.Сімович з цього приводу писав: «Товариська мова в кожного народу виробляється поволі, спокволю. Воно й не дивно. Товариська мова зв'язана з витонченням товариських форм. А тут і там потрібен такт. Треба найти якусь відповідну серединку, щоб часом не перегнути то в грубий бік, то знову не попасти в неприродну тендітність» [3, 283].

Культура спілкування є, поряд з культурою мислення, мовлення та поведінки, складником загальної культури людини. Високу культуру мислення засвідчують такі його характеристики, як самостійність, самокритичність, глибина, гнучкість, оперативність, відкритість; мовлення – його правильність, виразність, ясність, точність, образність, доцільність, стислість, а поведінки – ввічливість, тактовність, коректність, точність, розкутість. Культура спілкування виявляється передусім у повазі до співрозмовника, у намаганні зрозуміти його інтереси, в умінні керувати поведінкою слухачів, гуртувати навколо себе однодумців, в усвідомленні відповідальності за свої мовленнєві вчинки. Усі ці аспекти культури людини взаємопов'язані і передбачають один одного: мовлення людей здійснюється не лише як судження про дійсність, а й як певна комунікативна ситуація: як звернутися до співбесідника, запитати, привітатися, попроситися, подякувати, висловити незгоду, попросити вибачення, виразити здивування; культура мовлення передбачає вироблення етичних та етикетних норм спілкування, а це увага до співрозмовника, повага до думки іншої людини, використання у мовленнєвій повсякденній практиці форм вираження ввічливості.

Культура спілкування – поняття не тільки лінгвістичне, а й психологічне, педагогічне, естетичне та етичне. Дослідники (скажімо, Т. Чмут) переконані, що поведінка людини, зокрема, комунікативна, тільки тоді наповнюється особистісним смислом, коли заснована на моральних мотивах вільного волевиявлення й співвідносна з категорією прекрасного. Вона не допускає ні приниження співрозмовника, ні вульгарних висловлень, ні крику чи погроз.

У меті мовно-літературної освітньої галузі виявляємо спрямованість на «формування комунікативної та інших ключових компетентностей; розвиток здатності спіл-

куватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток логічного, критичного та образного мислення, мовленнєво-творчих здібностей [4, 6]. На нашу думку, кожна зі змістових ліній цієї галузі володіє можливостями щодо формування комунікативної культури, але слід визнати, що найбільшою мірою – «Взаємодіємо усно».

Найбільш сприятливим моментом для формування вмінь культури спілкування здобувачів початкової освіти є створення на уроках української мови ситуацій спілкування, максимально наближених до щоденних життєвих, уведення ідей у запропоновані умови спілкування, розвиток у них умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, ураховуючи місце, час, мету, соціальний стан, статус, кількість співрозмовників, а відповідно до врахованого – вибір формул мовленнєвого етикету [2, 3]. Навчальні ситуації зі спілкування мають відповідати інтересам молодшого школяра. Учителеві потрібно особливо пильно стежити за культурою мовлення учнів, тобто звертати увагу на правильне наголошування слів, уживання їх у потрібній формі, на явища тавтології та багатослів'я з метою уникнення їх, на дотримання правил лексичної сполучуваності слів, на доречність / недоречність стилістично маркованих слів, словосполучень, речень.

Отже, культура і мистецтво спілкування не самоціль, а дорожочинний здобуток людини, засіб її духовного розвитку й удосконалення. Саме тому необхідно вже у початковій ланці школи навчати правил і норм спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності, а це неможливо здійснити без ретельної підготовки вчителя до уроків української мови з проєкцією на створення ситуацій спілкування та на побудову адекватних висловлень для них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль А.П. Ділове спілкування: Навч. посібник. Київ: Либідь, 1992. 280 с.
2. Подлевська Неля. Формування вмінь культури спілкування у видах мовленнєвої діяльності. *Дивослово*. 2003. № 2. С. 2–5.
3. Сімович В. Наша товариська мова. *Василь Сімович. Праці у двох томах*. Упорядкування і передмова Людмили Ткач. Чернівці: Книги XXI, 2005. Том 1: Мовознавство. С. 283–290.
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. 159 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>.

Віталіна ЛИСИЦЯ, Інна КУЛІШ
(Глухів, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПП «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ТА МОВА І ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)», ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР» ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

У наш час актуальність знань з іноземної мови (*англійської*) є беззаперечним фактом. Якщо Ви маєте достатній рівень знань Вам віддадуть перевагу при влашту-